

2. Báo chí tiếng Mã Lai

Đối với dân tộc Mã Lai, Champa là một từ rất là quen thuộc với họ qua các thành ngữ: harimau Cempa (cọp Champa), padi Cempa (lúa Champa), v.v. Nhưng trên thực tế, ngoại trừ một số chuyên gia về ngành sử học, dân tộc Mã không biết gì về vương quốc và dân tộc Champa này. Qua các lời truyền khẩu và văn chương cổ, dân tộc Mã chỉ biết là có vương quốc Champa cùng nguồn gốc văn hóa với họ ở khu vực Đông Nam Á này, nhưng họ cũng không biết vương quốc này nằm ở đâu và đôi lúc họ cứ tưởng rằng Champa và Kampuchea chỉ là một vương quốc mà thôi. Sự nhầm lẫn này đã đi sâu vào tiềm thức dân gian Mã Lai. Một thí dụ điển hình đó là "bông sứ" mà ai cũng gọi là hoa Champaka, nhưng người Mã có khi gọi nó là hoa Champa và có khi thì hoa Kampuchea. Và ai cũng biết sau biến cố năm 1975, tất cả những người tị nạn Đông Dương định cư ở Mã Lai đều là dân tộc Chăm, nhưng người Mã vẫn gọi họ là người Kampuchea.

Năm 1988 đánh dấu một khúc quanh mới trong lịch sử cận đại của Mã Lai. Vì rằng, kể từ năm 1988, vấn đề Champa không còn là chuyện hoang đường nữa, nhưng đã trở thành một đề tài hấp dẫn nổi bật lên trên mọi làn sóng báo chí và truyền hình Mã Lai.

Sau khi đọc qua 97 bài viết về Champa đăng tải trên báo chí Mã Lai, người ta có cảm giác rằng, sự phát hiện Champa trên làn sóng báo chí này có nguyên nhân chủ yếu phát xuất từ biến cố văn hóa và khoa học ở Mã Lai hơn là phát xuất từ sáng kiến của các phóng viên báo chí Mã Lai.

Sau đây là những biến cố chính liên quan đến vấn đề Champa đã diễn ra một cách tuần tự trong không gian và thời gian từ 1988 đến 2002,

1. Sự hiện diện của Ts. Po Dharma ở Mã Lai 1987

Ngày 17 tháng 4 năm 1988 đánh dấu ngày mở đầu giới thiệu đất nước Champa trên làn sóng báo chí Mã Lai. Đó là ngày họp báo của Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa Mã Lai, Datuk Sabbaruddin Chik với sự hiện

54 Báo chí tiếng Mã Lai

diện của Đại Sứ Toàn Quyền Pháp ông Jean Perrin để giới thiệu Ts. Po Dharma, chuyên gia khoa học Pháp của Viện Viễn Đông Pháp (EFEO) cũng là đại diện cho Trung Tâm Đông Dương Học của đại học Sorbonne Paris, sang nhậm chức ở Mã Lai từ tháng 9 năm 1987 trong chương trình hợp tác giữa hai quốc gia Pháp-Mã nhằm phát triển chương trình nghiên cứu về sự liên hệ thế giới Mã Lai và Champa trên lãnh vực lịch sử, văn hóa, văn học và tôn giáo.

Hàng thông tấn Mã Lai Bernama là cơ quan báo chí Mã Lai loan tin này trên tờ Utusan Malaysia (xem M1). Đây là lần đầu tiên, báo chí Mã nói về Champa.

2) Ngày văn hóa Champa ở Kuala Lumpur vào tháng 9 năm 1988

Hơn năm tháng sau, tức là ngày 7 tháng 9 năm 1988, Bộ Văn Hóa Mã Lai tổ chức ngày họp báo lần thứ hai, dưới sự chủ tọa của ông Haji Aziz Deraman, Tổng Giám Đốc Cục Văn Hóa để loan tin chính thức là Bộ Văn Hóa, Viện Viễn Đông Pháp (EFEO) và Sứ Quán Pháp tại Mã Lai sẽ tổ chức một chương trình mang chủ đề «Ngày Văn Hóa Champa» tại Kuala Lumpur vào ngày 12 và 13 tháng 9 năm 1988. Chương trình này gồm ba tiết mục:

- Triển lãm về văn hóa Champa
- Đại hội khoa học về nền văn minh Champa
- Đêm văn nghệ Champa do hai ca sĩ Champa, Ché Linh và Từ Công Phụng thực hiện.

Sau ngày họp báo, những chi tiết về ngày văn hóa Champa được đăng tải một cách chi tiết trên ba tờ báo lớn nhất ở Mã Lai, đó là tờ Berita Harian, Utusan Malaysia và New Straits Time (xem M2-M12) và trên đài truyền hình Mã Lai.

Mở màn cho ngày văn hóa Champa là chương trình triển lãm về văn hóa Champa. Buổi khai mạc triển lãm Champa vào ngày 12-9-1988 đặt dưới sự chủ tọa của Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa và Đại Sứ Toàn Quyền Pháp tại Mã Lai với sự hiện diện của nhiều phái đoàn ngoại giao có mặt ở Kuala Lumpur.

Tiếp theo là ngày đại hội khoa học về nền văn minh Champa đặt

dưới sự chủ tọa của Phó Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa Mã Lai với sự hiện diện của ông Giám Đốc Viện Viễn Đông Pháp (EFEO).

Chương trình thứ ba là đêm văn nghệ Champa (12-13 tháng 9 năm 1988) tại hội trường thủ đô Kuala Lumpur. Khách quý của đêm văn nghệ này là Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa, Thống Đốc thủ đô Kuala Lumpur và Đại Sứ Toàn Quyền Pháp. Đêm văn nghệ đặt dưới sự hướng dẫn của hai ca sĩ Chế Linh và Từ Công Phụng với sự tham gia của nhiều nghệ sĩ Champa từ Hoa Kỳ, Gia Nã Đại, Pháp và Đanmark đến.

Sau ngày Văn Hóa Champa 12-13 tháng 9 năm 1988 tại Kuala Lumpur, vương quốc và dân tộc Champa trở thành một đề tài chủ yếu trên các làn sóng báo chí và truyền hình Mã Lai. Vì rằng, kể từ tháng 9 cho đến cuối năm 1988, tức là chỉ trong vòng ba tháng, 24 bài bằng tiếng Mã đề cập đến Champa (chưa tính các báo bằng tiếng Anh và Trung Hoa) được đăng tải trên các tờ báo lớn ở Mã Lai, như tờ Berita Harian, Utusan Malaysia, Watan, Nusantara, Dewan Budaya, v.v.

Đa số các bài viết nhân dịp ngày Văn Hóa Champa tập trung trên ba chủ đề:

- Tường thuật lại những lời tuyên bố của các nhân vật quan trọng đến dự trong dịp ngày Văn Hóa Champa này như Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa, Đại Sứ Pháp, đại diện phái đoàn Champa từ Hoa kỳ sang, các giáo sư đại học Mã Lai, v.v.

- Tóm tắt lại những bài viết về lịch sử, văn hóa và xã hội Champa của các nhà chuyên gia khoa học tham dự đại hội về nền văn minh Champa được tổ chức vào ngày 13 tháng 9 năm 1988.

- Phân tích và phê bình về khía cạnh nghệ thuật và nội dung của đêm văn nghệ mang chủ đề: «Hoàng tử Mã Lai đến Champa» do hai nghệ sĩ Chế Linh và Từ Công Phụng đạo diễn.

Những lời tuyên bố của các nhân vật quan trọng liên quan đến ngày Văn Hóa Champa chỉ có một nội dung duy nhất, đó là cần phải phát triển mạnh mẽ chương trình nghiên cứu về Champa, một di sản lịch sử và văn hóa của thế giới Mã Lai. Sự thành lập ở Mã Lai một chi nhánh của Viện Viễn Đông Pháp (EFEO) đặt dưới sự điều hành của

56 Báo chí tiếng Mã Lai

Ts. Po Dharma, chuyên gia về Champa học trong chương trình hợp tác Pháp-Mã, sẽ đem lại một bầu không khí mới trong chương trình nghiên cứu về Champa và Thế Giới Mã Lai.

Riêng về phần đại hội khoa học, hầu như tất cả các bài báo cáo khoa học đều mở xẻ, phân tích và được truyền bá rộng rãi qua làn sóng báo chí Mã Lai.

Cuối cùng, đêm văn nghệ Champa của Chế Linh và Từ Công Phụng đã thu hút làn sóng báo chí Mã Lai nhiều hơn. Những phóng viên Mã Lai viết về đêm văn nghệ này chia thành ba nhóm.

- Nhóm phóng viên báo chí săn tin tức. Nhóm này chỉ tường thuật lại nội dung đêm văn nghệ Champa mà thôi.

- Nhóm phóng viên chuyên về bình luận nghệ thuật. Đối với nhóm này, đêm văn nghệ Champa của Chế Linh và Từ Công Phụng chỉ là một chương trình văn nghệ dân gian chứa chất một vài nét hấp dẫn vì quá mới lạ đối với thính giả Mã Lai. Nhưng đứng trên phương diện nghệ thuật mà nói, đêm văn nghệ Champa của Chế Linh và Từ Công Phụng không đạt được cơ sở nghệ thuật cao cho lắm vì đa số nghệ sĩ là những nghệ nhân nghiệp chỉ không chuyên, mặc dù Từ Công Phụng có đỉnh chính là vì thiếu tập dợt (xem M19).

Nhóm chuyên gia khoa học nhìn đêm văn nghệ này dưới khía cạnh lịch sử hơn là khía cạnh nghệ thuật. Bài của Gs. Zainal Kling là tiêu biểu nhất (xem M35-M36). Đối với ông Zainal Kling, đêm văn nghệ Champa này có chăng chỉ là tiếng kêu than nào nùng từ bài nghĩa địa của một nền văn minh Champa đã suy tàn và cũng là lời trân trối cuối cùng về thân phận đau thương của người Champa mất nước hơn là một vở kịch thật sự đương diễn xuất trên sân khấu nghệ thuật ở Mã Lai.

3. Champa bị thu hẹp lại trên làn sóng báo chí: 1989-1991

Bước sang năm 1989 đến năm 1991, tức là trong ba năm liền, Champa cũng còn hiện diện trên làn sóng báo chí Mã Lai, nhưng sự hiện diện này bị giới hạn trong phần số lượng. Vì rằng vấn đề Champa chỉ xuất hiện 6 lần trên báo chí Mã Lai trong suốt ba năm trường. Hai

bài đáng kể nhất đó là bài phân tích nguyên nhân của sự suy vong Champa của Hussin Yaacob đăng trong tờ Nusantara vào tháng giêng năm 1989 (xem M37-38) và bài phỏng vấn Ts. Po Dharma liên quan đến nền tảng văn hóa, tổ chức gia đình và xã hội Champa đăng trong tờ Bicara vào ngày 16-12-1989 (xem M40).

Hussin Yaacob là người đầu tiên trong nhóm phóng viên Mã Lai đứng ra để phân tích tình hình xã hội cộng đồng người Chăm gồm hơn 400.000 người ở Kampuchea và hơn 25.000 người hiện đang cư trú ở Mã Lai nhằm đi tìm nguyên nhân sự suy vong của Champa trong quá khứ.

Qua sự khảo sát về cơ sở tổ chức xã hội của người Chăm hôm nay, Hussin Yaacob, có thể là người Chăm Kampuchea (?) đã đưa ra kết luận rằng: Cộng đồng người Chăm hôm nay chỉ biết hiềm thù nhau vì quyền lợi cá nhân, và họ không có một ý thức hệ đoàn kết rõ rệt và không có một tổ chức chung đặt dưới quyền lãnh đạo chung để bảo vệ sự sống còn của họ. Tình hình cộng đồng Champa hôm nay có chăng là bằng chứng cụ thể để giải thích cho sự suy vong của vương quốc Champa trong quá khứ?

4 Không khí chung vào năm 1994-1998

Trong suốt hai năm 1992 và 1993, báo chí Mã Lai không nhắc đến Champa nữa. Nhưng bước vào tháng 10 năm 1994, vấn đề lịch sử và văn hóa Champa đột nhiên trở lại trên làn sóng báo chí này và kéo dài cho đến năm 1998.

Sự kiện quan trọng đầu tiên đó là Datuk Seri Dr. Mahathir Mohamad, Thủ Tướng Mã Lai lần đầu tiên đứng ra tiếp phái đoàn gồm một số Dân Biểu và Phó Bộ Trưởng gốc người Chăm từ Kampuchea sang thăm Mã Lai vào tháng 10 năm 1994 (xem M43). Sau phái đoàn này là ngày ra mắt cuốn hồi ký của ông Abha kể lại cuộc hành trình phái đoàn Hội Nhà Văn Mã Lai sang viếng thăm bốn tiểu vương quốc Champa: Amaravati, Vijaya, Kauthara và Panduranga vào năm 1995 (xem M44-M45).

Sự kiện tiếp theo đó là đại hội quốc tế về dân tộc cùng nguồn gốc Mã Lai do hội Nhà Văn Mã Lai tổ chức vào tháng 9 năm 1996 và được ông Datuk Sri Anwar Ibrahim, Phó Thủ Tướng Mã Lai khai

mạc. Hai phái đoàn Champa có đến tham dự đại hội này. Phái đoàn từ Việt Nam do ông Bá Trung Phụ (Văn Lâm, Phanrang) hướng dẫn và từ Pháp có ông Ts. Po Dharma (xem M49)

Sự kiện cuối cùng đó là ngày ra mắt cuốn sách *Lịch Sử Bang Giao Thế Giới Mã Lai và Thế Giới Đông Dương*, do Gs. Ismail Hussein, Gs. P. B. Lafont và Ts. Po Dharma thực hiện và do Viện Ngôn Ngữ và Văn Học Mã Lai (Dewan Bahasa dan Pustaka) ấn hành. Cuốn sách được ra mắt nhân ngày đại hội về sông Mêkong vào tháng 11 năm 1995 do Viện Ngôn Ngữ và Văn Học Mã Lai tổ chức. Phái đoàn chuyên gia khoa học Pháp trong ngày đại hội khoa học này gồm 7 người trong đó có Ts. Po Dharma. Đây là chương trình hợp tác giữa Viện Ngôn Ngữ và Văn Học Mã Lai, Hội Nhà Văn Mã Lai, đại học INALCO Pháp, đại học Sorbonne Pháp và Sứ Quán Pháp tại Lã Lai (xem M50)

Sự kiện nổi bật nhất về Champa trên làn sóng Mã Lai trong chu kỳ thời gian này, đó là đại hội về dân tộc sống hai bên bờ sông Mêkong và triển lãm về dân tộc Champa do Ts. Po Dharma tổ chức nhân ngày ra mắt cuốn sách vào tháng 10 năm 1996 mang chủ đề: *Tóm Lược Lịch Sử Bán Đảo Đông Dương (Kampuchea, Laos, Thai, Vietnam và Champa)* do Gs. P. B. Lafont (đại học Sorbonne) thực hiện. Trong tác phẩm này có bài viết mang chủ đề *Sơ Lược Lịch sử Champa* của Ts. Po Dharma. Chương trình đại hội và ngày ra mắt cuốn sách *Tóm Lược Lịch Sử Bán Đảo Đông Dương* do ông Datuk Abdullah Ahmad Badawi, Bộ Trưởng Bộ Ngoại Giao Mã Lai đứng ra khai mạc (xem M53-M56) và có bức thư ngõ của Thủ Tướng Mã Lai (xem M 51).

Mặc dù Champa chỉ là một thành phần nhỏ nhoi trong nhóm dân tộc sống hai bên bờ sông Mêkong, nhưng hình ảnh Champa chiếm một vị trí nhiều nhất trên làn sóng báo chí, nhất là hình ảnh người Chăm Châu Đốc và Kampuchea (xem 52). Đa số bài viết về đại hội các dân tộc trên bờ sông Mêkong là những bài trường trình về ngày văn hóa. Ngoài ra, còn có một số bài phỏng vấn Ts. Po Dharma về sự liên hệ giữa Champa và thế giới Mã Lai (xem M58-M59).

Đúng một năm sau, tức là tháng 10 năm 1997, Viện Bảo Tàng Quốc Gia Mã Lai, Viện Viễn Đông Pháp (EFEO) tổ chức một cuộc triển lãm về y phục và nghề dệt thổ cẩm Champa. Trong thư ngõ của Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa Mã Lai, Tổng Giám Đốc Cục Bảo Tàng Mã

Lai và Giám Đốc Viện Viễn Đông Pháp (EFEO) nhân dịp ngày triển lãm này (xem M62-64), ba cơ quan Mã-Pháp nhất trí có một ý hướng chung đó là cần phải tăng cường chương trình nghiên cứu Champa và Thế Giới Mã Lai.

Đây là lần đầu tiên, Mã Lai thực hiện một cuộc triển lãm đồ sộ về Champa, nhất là triển lãm về nghề dệt thổ cẩm người Chăm. Bốn chuyên viên Chăm chuyên về y phục và thổ cẩm từ Việt Nam sang Mã Lai tham dự và giúp đỡ chương trình đó là Trương Tôn (Hữu Đức), Quảng Văn Đại (Chát Thường), Thuận Thị Trụ (Mỹ Nghiệp) và Nguyễn Thị Bạch Cúc (Hữu Đức).

Chương trình triển lãm này đã thu hút được 5 bài đề cập đến Champa, trong đó có bài phỏng vấn Ts. Po Dharma về vai trò người đàn bà trong xã hội Chăm (xem 66). Theo Ts. Po Dharma, Champa là vương quốc theo chế độ mẫu hệ và mẫu cư. Mẫu hệ là cơ chế tổ chức gia đình dựa trên chủ thuyết: đàn bà là chủ nhân của tài sản, con cái và nghi lễ trong gia đình. Ngược lại đàn ông vẫn giữ vai trò chính yếu trong cơ chế quyền hạn quản trị kinh tế, giáo dục và đạo đức trong gia đình. Chính vì thế, Champa là một dân tộc theo chế độ mẫu hệ nhưng không có mẫu quyền như người ta thường hiểu lầm.

5. Chuyển hướng sang nạn nghèo đói người Chăm ở Kampuchea: 1999-2001

Bước vào tháng đầu của năm 1999, vấn đề Champa bắt đầu chuyển hướng trên làn sóng báo chí Mã Lai. Vấn đề văn hóa lịch sử của Champa hoàn toàn nhường làn sóng lại cho vấn đề chiến tranh nghèo đói mà người Chăm Hồi Giáo Kampuchea đang đương đầu hôm nay.

Sự chuyển hướng khuôn mặt Champa trên làn sóng báo chí phát xuất từ hai nguyên nhân chính. Đó là vào tháng 1 năm 2000, đài truyền hình TV3 của Mã Lai ra mắt một chương trình mới mang chủ đề «Kính chào Nusantara», hay là kính chào các dân tộc của các nước Đa Đảo trong đó có người Chăm (xem M69).

Qua chương trình này, hàng loạt hình ảnh về nạn nghèo đói người Chăm Kampuchea được đưa lên làn sóng báo chí. Bốn tháng sau, nhiều hội đoàn phi chính phủ Mã Lai tập trung lực lượng để thành lập một quỹ cứu trợ Champa ở Kampuchea. Quỹ này do hai tờ báo lớn Mã

60 Báo chí tiếng Mã Lai

Lai đồ đầu, đó là: Berita Harian và New Straits Times. Ngày ra mắt quỹ này đặt dưới quyền chủ tọa của ông Datuk Abdullah Badawi, Phó Thủ Tướng Mã Lai.

Sau ngày ra mắt quỹ này, hàng loạt phóng viên báo chí theo đoàn từ thiện Mã Lai sang Kampuchea để giúp người Chăm. Sự hiện diện của họ ở Kampuchea nhân dịp này là nguyên nhân chính giải thích tại sao có sự chuyển hướng khuôn mặt Champa trên làn sóng báo chí Mã Lai thời đó.

Trên nguyên tắc, chương trình «Kính Chào Nusantara» không chỉ dành riêng cho người Chăm Hồi Giáo, mà là cho dân tộc Champa nói chung. Nếu người Chăm ở Việt Nam không có mặt trên làn sóng của chương trình này, vì đài truyền hình TV3 của Mã không được cơ hội hay không muốn tạo cơ hội để sang Việt Nam nhằm viếng thăm khu vực người Chăm ở Phan Rang và Phan Rí. Vì rằng vào năm 1995 đài truyền hình Mã Lai không được chính quyền địa phương Việt Nam cho phép tiếp xúc với người Chăm trong dịp đài này sang Phan Rang và Phan Rí để tháp tùng phái đoàn Hội Nhà Văn Mã Lai sang viếng thăm làng Chăm.

Từ năm 1999 đến 2001, tổng cộng 21 bài báo Mã Lai đề cập đến cộng đồng Chăm Hồi Giáo ở Kampuchea. Bốn chủ đề chính yếu trong phần này, đó là:

Vấn đề nạn đói khủng khiếp và cuộc sống khốn đốn của người Chăm ở Kampuchea. Đa số người Chăm ở đây sống về nghề nông và chài lưới và họ không thể nào tìm được 10 đôla US một tháng để nuôi gia đình.

Vấn đề giáo dục. Chính vì sự nghèo đói này mà có gần 95 % người Chăm Kampuchea đang vướng vào nạn mù chữ. Một con số cụ thể để chứng minh cho vấn đề này, đó là trên tổng số gần 400.000 người Chăm ở Kampuchea, chỉ có vào khoảng 10 sinh viên đại học ở vương quốc này. Ngược lại có vào khoảng 70 người tạm gọi là "sinh viên" du học trong các trường Hồi Giáo ở Arab Saudi, 6 người ở Libya và 20 ở Iran. Nếu tạm gọi là "sinh viên", vì họ chưa học hết chương trình trung học cấp 2 ở Kampuchea. Nhóm "sinh viên" này cũng không khác gì nhóm "sinh viên" người Chăm ở Việt Nam sang du học ở các nước Ảrập trong thời Việt Nam Cộng Hòa (1963-1975). Chính vì thế, các

phóng viên Mã Lai tự đặt câu hỏi rằng, người Chăm ra nước ngoài du học mà chưa học hết cấp trung học, thế rồi, họ sẽ làm được gì cho cộng đồng của họ trong tương lai?

Vấn đề tương lai của các cháu thiếu niên nhi đồng Chăm. Đa số các em này đang sống trong thời thượng cổ, thân hình trần truồng gẻ lở, không mảnh áo che thân, không thuốc men và không trường học.

Vấn đề cuối cùng đó là người Chăm Kampuchea, dù nghèo đói và lâm vào nạn mù chữ, nhưng họ không xin viện trợ nước ngoài để giải quyết vấn đề kinh tế và giáo dục của họ, mà chỉ chú tâm đến việc xin viện trợ để làm nhà chùa Hồi Giáo lớn hơn hay xây dựng trung tâm truyền bá Hồi Giáo là chính.

6. Hiện tượng Tiara Jacqueline, Chế Linh và Po Dharma trên sân khấu Mã Lai vào năm 2000

Sự hiện diện của nữ điện ảnh Mã Lai Tiara Jacqueline, ca sĩ Chế Linh và Ts. Po Dharma, ba nhân vật xuất phát từ ba nghề chuyên môn khác nhau trên sân khấu Mã Lai để diễn xuất ba màn kịch hoàn toàn khác nhau về nội dung liên quan đến Champa là nguyên nhân chính đã lôi kéo một số phóng viên Mã hướng về Champa trong năm 2000.

Mở đầu cho hiện tượng này đó là Tiara Jacqueline, nữ điện ảnh nổi tiếng và cũng là một người đàn bà mỹ kiều nhất trong giới nghệ sĩ ở Mã Lai, chấp nhận diễn xuất đầu tiên trên hội trường sân khấu kịch trong vai: Siti Zubaidah, hoàng hậu Champa gốc Mã Lai (xem M77). Hình nổi tiếng nhất mà báo chí thường đăng tải đó là nữ điện ảnh Tiara Jacqueline trong bộ y phục áo dài «bak kuang» người đàn bà Chăm. Quảng cáo tiếng tăm của nữ điện ảnh Tiara Jacqueline trong bộ y phục đàn bà Chăm cũng đã là quảng cáo cho Champa rồi.

Ngược lại, hiện tượng Chế Linh trên làn sóng báo chí Mã Lai vào năm 2000 có một chủ đề khác biệt hoàn toàn. Chế Linh, không phải là nhà điện ảnh, nhưng là một ca sĩ gốc Champa. Chế Linh đến Mã Lai năm 2000 có hai chương trình rõ rệt. Chương trình thứ nhất đó là ra mắt cuốn CD mang chủ đề Traditional Music and Songs of Champa (nhạc và tiếng hát dân gian Champa) do ông ta thực hiện và do Bộ Văn Hóa Mã Lai xuất hành. Chương trình thứ hai, đó là đêm văn nghệ cổ truyền Champa do đoàn văn nghệ của Chế Linh diễn xuất, nhân

62 Báo chí tiếng Mã Lai

dịp kỷ niệm 100 năm ngày thành lập Viện Viễn Đông Pháp. Chương trình này do Bộ Văn Hóa Mã Lai, Viện Viễn Đông Pháp và Sứ Quán Pháp tại Mã Lai tổ chức.

CD mang chủ đề «nhạc và tiếng hát dân gian Champa» là cuốn băng đầu tiên mà ca sĩ Việt Nam mang tên là Chế Linh hát hoàn toàn bằng tiếng Chăm.

Ngày ra mắt cuốn CD và đêm văn nghệ Champa của Chế Linh đặt dưới sự chủ tọa của Hoàng Tử Mã Lai Tengku Alaudin Majid với sự hiện diện của ông Gs. Ismail Hussein, Chủ Tịch Hội Nhà Văn Mã Lai mà đa số hội viên là thành phần phóng viên báo chí và ông Xavier Driencourt, Đại Sứ Toàn Quyền Pháp ở Mã Lai. Sự hiện diện của các nhân vật quan trọng này càng thu hút thêm sự tò mò của báo chí về CD Chế Linh.

Hiện tượng Po Dharma trên làn sóng báo chí Mã Lai vào năm 2000 có tính cách khoa học hơn, vì đây là ngày ra mắt sách khoa học của ông ta liên quan đến tự điển tiếng Mã Lai dùng trong nghi lễ Rija ở Champa. Cuốn tự điển này do người Mã Lai thực hiện ở Champa vào thế kỷ thứ 17. Đây cũng là dịp để báo chí Mã Lai quảng cáo về vai trò của tiếng Mã Lai trong quá trình lịch sử ở Đông Dương, nhất là ở Champa.

7. Cuộc vùng dậy của anh em FULRO Tây Nguyên

Cuộc vùng dậy của anh em Tây Nguyên vào tháng 2 năm 2001 nhằm đòi chính quyền Hà Nội trao trả lại đất đai của họ đã thu hút một số bài trong báo tiếng Mã Lai. Đa số bài này là những bài tường thuật về biến cố vùng dậy của anh em Tây Nguyên và nhất là tình hình chính trị giữa ba nước: Việt Nam, Kampuchea và Hoa Kỳ liên qua đến vấn đề anh em Tây Nguyên vượt biên chạy sang lánh nạn ở Kampuchea sau ngày vùng dậy vào tháng 2 năm 2001.

* *

Đúng trên phương diện khoa học mà nói, ngày 7 tháng 9 năm 1988 là mốc thời gian đánh thức quần chúng Mã Lai hướng về Champa, một dân tộc vong quốc nhưng cùng chung văn hóa và ngôn ngữ với

Mã Lai. Tin này được loan ra một cách rộng rãi trên báo chí và truyền hình, vì rằng chương trình này là một chương trình chính thức của Bộ Văn Hóa Mã Lai và của chính phủ Pháp thay mặt bởi Sứ Quán Pháp. Giả sử rằng, chương trình này do đại học Mã Lai tổ chức, thì vấn đề Champa được đưa lên làn sóng báo chí sẽ trở thành một chuyện khác.

Nói đến báo chí trong khu vực Đông Nam Á là phải nói đến biến cố. Nhưng mọi biến cố được lên khuôn trên báo chí thì phải phù hợp với luật lệ và tình hình chính trị nội bộ của mỗi nước. Vai trò chủ yếu của hai cơ quan tối cao nhà nước: trong lãnh vực này là Bộ Văn Hóa Mã Lai và Sứ Quán Pháp trong công tác phát triển chương trình văn hóa Champa ở Mã Lai trong suốt 13 năm (1988-2001) đã trở thành một động cơ chính yếu nhằm chính thức hóa nền văn minh Champa trong lịch sử hiện đại của Mã Lai. Lợi dụng cơ hội này, các phóng viên nhà báo và truyền hình Mã đã đưa ra hàng loạt bài về Champa lên làn sóng báo chí của họ, mà họ không sợ bị truy tố hay cấm đoán.

Ngày họp báo (7 tháng 9 năm 1988) của Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa Mã Lai đã đánh dấu một khúc quanh trong lịch sử cận đại Mã Lai. Kể từ hôm nay, Champa không phải là một cốt truyện hoang đường hay cấm kỵ trong văn chương Mã Lai nữa. Đó là một vương quốc, một dân tộc cùng chung xuất xứ với dân tộc Mã trên nhiều lãnh vực: nguồn gốc văn hóa, ngôn ngữ, tôn giáo, tổ chức gia đình (mẫu hệ) và tổ chức hành chính theo thể chế liên bang.

Chính vì ý thức hệ nhằm bảo tồn di sản văn hóa của dân tộc cùng chung xuất xứ với mình mà Bộ Văn Hóa Mã Lai đã đứng ra làm vai trò chủ yếu trong chương trình phổ biến văn hóa Champa ở xứ này. Sự tích cực của Bộ Văn Hóa Mã Lai trong chương trình phổ biến văn hóa Champa không đáng kể một chút gì với ý đồ chính trị hay tôn giáo.

Champa là một dân tộc có một nền văn minh cao, nay đã trở thành một di sản văn hóa nhân loại. Đối với chính phủ Pháp từ đầu thế kỷ thứ 20, lịch sử Champa phải được bảo tồn như lịch sử của các dân tộc Đông Dương khác. Chính sách văn hóa của chính phủ Pháp rất là rõ ràng về vấn đề này. Vì ý thức hệ chiến tranh, ý thức hệ tôn giáo và nền văn minh khác nhau trong thời phong kiến, dân tộc Champa bị

vong quốc từ năm 1832. Nhưng không vì lý do gì, lịch sử và nền văn minh của dân tộc Champa và nhất là sự tồn tại của dân tộc này phải bị hủy diệt vĩnh viễn. Hủy diệt lịch sử và nền văn minh của một dân tộc nào trên thế giới hôm nay là chính sách đi ngược lại với hiến chương Liên Hiệp Quốc (UNESCO). Cũng vì trung thành với ý thức hệ này mà chính phủ Pháp đã giúp đỡ phần nào chương trình nghiên cứu về Champa từ năm 1900. Chính vì thế mà sự hiện diện của Sứ Quán Pháp trong chương trình phổ biến văn hóa Champa ở Mã Lai không có gì để suy luận.

Ngoài Bộ Văn Hóa Mã Lai, Sứ Quán Pháp, Viện Viễn Đông Pháp, người ta không thể quên được Gs. Ismail Hussein, Chủ tịch Hội Nhà Văn Mã Lai và Datuk Aziz Deraman, Tổng Giám Đốc Viện Ngôn Ngữ và Văn học Mã Lai. Đây là hai cơ quan tập trung đông đảo nhất các trí thức và phóng viên báo chí Mã Lai. Hai nhân vật này cũng là nhà sáng lập Viện Viễn Đông Pháp ở Mã Lai và cũng là bạn thân nhất của Ts. Po Dharma từ 1988. Sự hiện diện của hai cơ quan này trong chương trình Champa từ năm 1988 cũng là một động cơ đáng kể nhằm thúc đẩy các báo chí Mã viết về Champa.

Sau cùng, trên tổng số 97 bài viết về Champa mà đa số những bài này đều có sự liên hệ đến Viện Viễn Đông Pháp với sự hợp tác của Sứ Quán Pháp tại Mã Lai. Người đứng ra điều hành của Viện Viễn Đông này là Ts. Po Dharma, quốc tịch Pháp nhưng gốc người Chăm Phan Rang. Phải chăng vai trò của Ts. Po Dharma trong chương trình phát triển văn hóa Champa ở Mã Lai đã trở thành một động cơ chính yếu?

Toàn bộ những bài viết về Champa trên làn sóng báo chí Mã Lai hoàn toàn dựa trên ý thức hệ lịch sử, văn hóa và nền văn minh hơn là tôn giáo. Người Mã thừa biết đa số Chăm ở Panduranga là Chăm Ahiér (tạm gọi là Bà La Môn) và Chăm Bani (tạm gọi là Hồi Giáo). Nhưng báo chí Mã không bao giờ đề cập đến chương trình Hồi Giáo Hóa dân tộc Chăm này. Chỉ một bài duy nhất (M90) đó là bài phỏng vấn ông Hasan Basri Tuan Ibrahim, chủ tịch hội từ thiện Chăm Hồi Giáo ở Mã Lai liên quan đến vấn đề Hồi Giáo Hóa dân tộc Champa. Theo ông Hasan Basri, người Chăm Hồi Giáo cần viện trợ của Mã Lai

để chinh phục người thiểu số Ede, Jarai, Mnong ở Kampuchea «theo đạo Hồi Giáo, một con đường duy nhất để đưa cộng đồng thiểu số này đến ngày tiến bộ». Đây là một quan điểm thiếu suy nghĩ và không cơ sở khoa học: không phải theo một tôn giáo nào (dù là Thiên Chúa Giáo, Tin Lành Giáo và Hồi Giáo) mà cộng đồng thiểu số Champa sẽ được tiến bộ hơn, vì họ đã là dân tộc tiến bộ có văn hóa riêng và tín ngưỡng riêng.

Cũng cần nhấn mạnh rằng, đây là ý kiến cá nhân của ông Hasan Basri, người Chăm Hồi Giáo ở Mã Lai do phóng viên Zainuddin Isa thuật lại, chứ không phải là quan điểm của phóng viên Zainuddin Isa nói riêng hay quan điểm của người Mã Lai nói chung. Vì rằng Mã Lai không có chính sách nhằm Hồi Giáo Hóa các dân tộc anh em khác.

Tóm lại, hầu hết các bài viết về Champa đều có sự liên hệ trực tiếp với các sự kiện văn hóa ở Mã Lai. Sự kiện nào có sự hiện diện của những nhân vật quan trọng trong chính quyền Mã hay quốc tế đều thu hút được sự tò mò của báo chí hơn. Như vậy vấn đề Champa được đưa lên làn sóng báo chí Mã Lai hoàn toàn tùy thuộc vào các sự kiện văn hóa hơn là tùy thuộc vào sáng kiến cá nhân của phóng viên báo chí Mã đối với Champa.

M1. Một chuyên gia lịch sử Champa nhậm chức ở Bộ Văn Hóa

(Bernama «Pakar sejarah Campa di
Kementerian», Utusan Malaysia, 18-4-1988)

Theo hãng thông tấn Bernama Malai, ông Datuk Sabbaruddin Cik, Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa và Du Lịch Mã Lai cho biết nhân ngày họp báo, kể từ hôm nay, Bộ Văn Hóa sẽ đặt một văn phòng thường trực chuyên nghiên cứu về sự liên hệ văn hóa và lịch sử giữa Champa và thế giới Mã Lai đặt dưới sự điều hành của ông Ts. Po Dharma, gốc Champa nhưng quốc tịch Pháp. Đây là một chương trình hợp tác giữa Viện Viễn Đông Pháp và Bộ Văn Hóa. Sự thành lập văn phòng này là kết quả của cuộc đàm luận giữa Bộ Văn Hóa và Gs. Gros, Giám Đốc Viện Viễn Đông Pháp và Gs. P. B. Lafont (Đại học Sorbonne) đã có mặt ở Kuala Lumpur gần đây.

Sự hiện diện của Ts. Po Dharma rất là quan trọng chương trình phát triển nghiên cứu mạnh mẽ về văn hóa và lịch sử Champa, dân tộc cùng ngôn ngữ và văn hóa với Mã Lai.

M2. Triển Lãm Văn Hóa Champa

(«Pamaran papar budaya Melayu-Campa»,
Berita Harian, 8-9-1988)

Qua ngày họp báo tại Kuala Lumpur ngày 7 tháng 9 năm 1988, ông Aziz Deraman, Tổng Giám Đốc của Bộ Văn Hóa Mã Lai giới thiệu với báo chí và đài truyền hình Mã Lai rằng ngày 12 tháng 9 năm 1988 sẽ là ngày văn hóa Champa tại thủ đô Kuala Lumpur. Nhân dịp này, Bộ Văn Hóa sẽ tổ chức một cuộc triển lãm lớn về văn hóa và nền văn minh Champa tại viện bảo tàng quốc gia Mã Lai, hai đêm văn nghệ Champa tại hội trường thủ đô Kuala Lumpur và một ngày đại hội khoa học về Champa tại khách sạn Merlin.

Ông Aziz Deraman cũng cho biết là ngày văn hóa Champa này do Bộ Văn Hóa Mã Lai và Viện Viễn Đông Pháp tổ chức với sự hợp tác của Sứ Quán Pháp tại Mã Lai.

M3. Bích chương quảng cáo ngày
Văn Hoá Champa 1988
(Bích chương xuất bản ngày 8-9-1988)

Bích chương mang chủ đề: Nền Văn Minh Champa.

Triển lãm tại Viện Bảo Tàng Quốc Gia: từ 12 tháng 9 đến 12 tháng 10 năm 1988.

Đại hội khoa học: Khách sạn Merlin ngày 13 tháng 9 năm 1988.

Đêm văn nghệ: Hoàng tử Mã Lai đến Champa tại hội trường thủ đô vào đêm 13 và 14 tháng 9 năm 1988.

Chương trình văn hóa Champa do Bộ Văn Hóa và Du Lịch Mã Lai và Viện Viễn Đông Pháp tổ chức với sự hợp tác của Sứ Quán Pháp tại Mã Lai.

M1.

M4. Đại hội khoa học về lịch sử Champa
(«Seminar sejarah Melayu Campa»,
Utusan Malaysia, 11-9-1988)

Theo tờ báo Utusan Malaysia cho biết Bộ Văn Hóa Mã Lai và Viện Viễn Đông Pháp sẽ tổ chức một đại hội khoa học về Champa vào ngày 12 tháng 9 năm 1988 tại thủ đô Kuala Lumpur.

Trong cuộc hội thảo này, Ts. Po Dharma (Viện Viễn Đông Pháp) sẽ trình bày về chiều hướng nghiên cứu lịch sử Champa trong tương lai; ông Giáo sư Francois Gros (Giám Đốc Viện Viễn Đông Pháp) sẽ nói về vai trò của Viện Viễn Đông Pháp liên quan đến chương trình nghiên cứu khoa học của Viện này; ông Jean Hourcade (Tùy Viên Văn Hóa của sứ quán Pháp tại Mã Lai) sẽ bàn về chính sách văn hóa của chính phủ Pháp trên thế giới; ông Datuk Nik Mohamad Nik Salleh (Tổng Thư Ký Bộ Xây Dựng Mã Lai) sẽ nói về sự liên hệ lịch sử giữa vương quốc Champa và Mã Lai; Pts. Abdul Rahman Al Ahmadi (Bộ Văn Hóa Mã Lai) sẽ trình bày về sự liên hệ văn hóa và văn học giữa Champa và thế giới Mã Lai.

Đây là một cuộc hội thảo khoa học đầu tiên liên quan đến Champa được tổ chức ở Mã Lai. Qua cuộc hội thảo này, các chuyên gia Mã Lai sẽ tiếp thu nhiều tin tức quý báu về lịch sử của một vương quốc điêu tàn này và nhất là sự liên hệ về lịch sử và văn hóa giữa Champa và thế giới Mã Lai trong quá trình lịch sử.

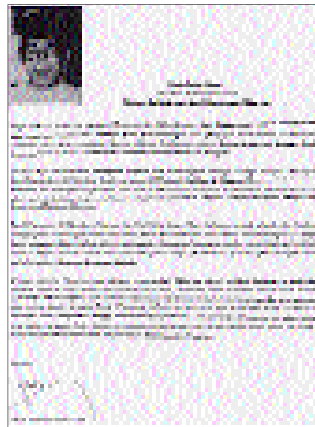
**M5. Thư ngỏ của ông Datuk Sabbaruddin Cik,
Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa và Du Lịch Mã Lai**

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh Champa
tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988

(Datuk Sabbaruddin Chik, «Kata-Kata Aluan»,
Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Trong thư ngỏ này, Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa và Du Lịch Mã Lai rất vinh hạnh về chương trình triển lãm và đại hội khoa học về nền văn minh Champa ở Kuala Lumpur vào ngày 12 và 13 tháng 8 năm 1988 do Bộ Văn Hóa tổ chức với sự hợp tác của Viện Viễn Đông Pháp và Sứ Quán Pháp tại Mã Lai.

Đây là lần đầu tiên trong lịch sử, nền văn minh Champa được giới thiệu tại Mã Lai. Qua chương trình triển lãm và đại hội khoa học này, nhân dân Mã Lai và nhất là giới khoa học sẽ tiếp thu nhiều tư liệu quý báu liên quan đến lịch sử, văn chương, kiến trúc và tôn giáo của Champa, một vương quốc có một nền văn minh cao độ dù hôm nay không còn trên bản đồ nữa.

M2. Dato' Sabbaruddin Chik

Phát triển chương trình nghiên cứu về Champa là một trong những chương trình của chủ đề nghiên cứu thế giới Mã Lai do Bộ Văn Hóa thực hành.

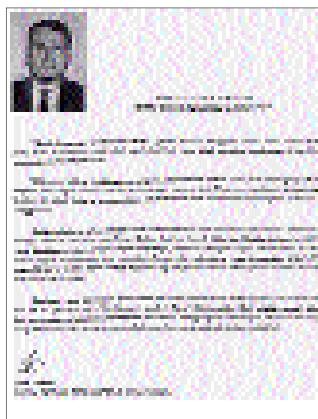
Cuối thư, Bộ Trưởng Bộ Văn Hóa xin gửi lời chào nồng nhiệt đến Viện Viễn Đông Pháp và Sứ Quán Pháp ở Mã Lai đã góp phần vào công việc xây dựng chương trình này.

M6. Thư ngỏ của ông Jean Perrin, Đại Sứ Toàn Quyền Pháp ở Mã Lai

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh Champa tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988
(Jean Perrin, Duta Besar Perancis, «Aluan», Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Viện Viễn Đông Pháp, một cơ quan quốc gia Pháp đã thành lập từ đầu thế kỷ thứ 20 có mục tiêu duy nhất đó là nghiên cứu về lịch sử và nền văn minh Châu Á. Sự hiện diện của viện này ở Mã Lai sẽ tăng cường thêm chương trình nghiên cứu về thế giới Mã Lai, nhất là về vương quốc và dân tộc Champa cùng chung tiếng nói và văn hóa với Mã Lai.

Nhân danh Đại Sứ Toàn Quyền Pháp tại Mã Lai, ông Jean Perrin xin gửi đến Bộ Văn Hóa Mã Lai, nhất là ông Bộ Trưởng Sabbaruddin Chik, lời khen ngợi nồng nhiệt vì đã góp phần đặc lực nhằm đưa ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh Champa đến chỗ thành công mỹ mãn.

M3 Jean Perrin

M7. Thư ngỏ của ông Haji A. Aziz Deraman, Tổng Giám Đốc Cục Văn Hóa, Bộ Văn Hóa và Du Lịch Mã Lai

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh Champa tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988
(Haji A. Aziz Deraman, «Hasrat», Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Triển lãm và đại hội về nền văn minh Champa, một chương trình hợp tác giữa Bộ Văn Hóa, Viện Viễn Đông Pháp và Sứ Quán Pháp tại Mã Lai.

Triển lãm này là một cơ hội duy nhất trong lịch sử hiện đại Mã Lai. Qua cuộc triển lãm và đại hội khoa học này, dân tộc Mã Lai sẽ mở thêm một tiềm thức mới nhằm hiểu biết thêm về vương quốc và dân tộc Champa, một dân tộc anh em của Mã Lai.

M8. Lời Mở Đầu

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh
Champa tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988
(«Satu Pengekalan», Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Champa là một vương quốc ở Miền Trung Việt Nam, chạy dài từ Mũi Hoành Sơn đến Saigon. Vào thế kỷ thứ 2, vương quốc này mang tên là Lin Yi. Sau thế kỷ thứ 7, Lin Yi tự biến đổi danh xưng thành Champa, một liên bang quốc gia gồm có: Indrapura, Amaravati, Vijaya, Kauthara và Panduranga.

Trước thế kỷ thứ 15, Champa là vương quốc chịu ảnh hưởng Ấn Độ Giáo. Sau thế kỷ thứ 16, vương quốc này đã đón nhận nền văn minh Hồi Giáo trong tín ngưỡng dân gian của mình.

Mặc dù là một vương quốc ở Đông Dương, nhưng Champa có rất nhiều liên hệ lịch sử, văn hóa, văn chương, ngôn ngữ và tôn giáo với Mã Lai. Thêm vào đó, Champa cũng là vương quốc đã từng giữ một vai trò rất là quan trọng trong lịch sử bang giao chính trị, kinh tế và tôn giáo với Mã Lai. Bằng chứng cụ thể là nhiều tư liệu lịch sử thường nói đến sự hiện diện của tu sĩ Champa ở hòn đảo Jawa để truyền bá Hồi Giáo và nhất là chương trình biên soạn cuốn từ điển Mã Lai-Chăm ở Champa vào thế kỷ thứ 17.

M9. Giới thiệu chương trình triển lãm

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh
Champa tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988
(«Pengekalan Pameran», Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Champa là một vương quốc ở Bán Đảo Đông Dương mà lịch sử thường nhắc đến từ thế kỷ thứ 2. Đây là vương quốc xưa nhất xuất hiện ở khu vực này. Hôm nay, Champa đã bị xóa hẳn trên bản đồ thế giới, nhưng dân tộc Champa vẫn còn và nền văn minh Champa đã trở thành một di sản văn hóa nhân loại thường được tiêu biểu qua nghệ thuật kiến trúc đền đài đồ sộ, nghệ thuật chạm trổ tinh vi, nghệ thuật khắc bia đá, chưa kể đến văn hóa vật chất như mũ mào vua chúa, thổ cẩm, các nhạc cụ và dụng cụ nông nghiệp cổ truyền.

M10. Đại hội về lịch sử và văn hóa Champa

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh
Champa tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988
(«Seminar Sehari Sejarah dan Kebudayaan Melayu Campa»,
Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Đại hội về lịch sử và văn hóa Champa vào ngày 13 tháng 9 năm 1988 do Bộ Văn Hóa Mã Lai, Viện Viễn Đông Pháp và Sứ Quán Pháp tại Mã Lai tổ chức là một chương trình hợp tác giữa hai chính phủ Mã Lai và Pháp qua hiệp định văn hóa ký vào năm 1972 tại Paris.

Mục tiêu của đại hội khoa học này nhằm giới thiệu một cách cụ thể sự liên hệ giữa thế giới Mã Lai và Champa trong quá trình lịch sử.

Cũng trong đại hội này, thỉnh giả sẽ được tiếp thu thêm về tư liệu lịch sử Champa dường như hầu hết còn lưu trữ ở Viện Viễn Đông Pháp ở Paris.

M11. Đại hội văn nghệ: Hoàng tử Mã Lai đến Champa

Ngày triển lãm và đại hội về nền văn minh
Champa tại Kuala Lumpur, 12 và 13 tháng 9 năm 1988
(«Pengenalan Kesenian», Tamadun Melayu-Champa, 8-1988)

Vở kịch diễn ra trong đêm văn nghệ Champa là một cốt chuyện truyền thống trong lễ múa Rija. Nội dung của cốt chuyện này liên quan đến lịch sử của một hoàng tử Mã Lai sang Champa nhằm giúp đỡ vương quốc này chống lại với quân xâm lược.

Theo truyền thống, Rija là một nghi lễ hoàng gia nay trở thành một lễ hội dân gian. Trong lễ Rija Praong, tiếng Mã Lai (Jawa Haok) vẫn còn lưu truyền. Cuối cùng

M4. Chế Linh